

ב"ה. ערב שבת קודש "זכור את אשר עשה לך עמלק" ה'תש"פ

פתח דבר

תושבי כפר חב"ד ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

כמדי חג ומועד, הנני שמח להוציא לאור חוברת זו המאגדת בתוכה את הלכות שבת זכור, תענית אסתר וחג הפורים, הלכות בטעמיהן.

"ליהודים הייתה אורה - זו תורה". כמה וכמה פעמים עורר הרבי, שימי הפורים הינם זמן של קבלת החלטות טובות להוספה בלימוד התורה, שהרי מתוך ארבעת המצוות עליהן גזר המן: תורה, יו"ט, מילה, ותפילין - "אורה זו תורה" היא המובאת בפסוק ראשונה. בשיחת זו אדר ה'תשל"ז הוסיף הרבי, שלמרות שתמיד הודגשו בקשר ל"מבצע פורים" רק מצוות היום כמו מקרא מגילה, משלוח מנות וכו'. אך הנקודה הפנימית - ה"זהיר טפ"י" - של "מבצע פורים" צריך להביא ל"אורה זו תורה". כאשר מדברים ומסבירים אודות מצוות היום, המסקנה צריכה להיות הוספה בלימוד התורה, וכל המרבה הרי זה משובח ע"ש.

יהי רצון שנזכה כולנו, כל אחד ואחת מתושבי כפר חב"ד בתוך שאר אחב"י, לחגוג את חג הפורים כראוי, בהתוועדויות פעילות מתוך החלטות טובות להוסיף בענייני תורה ויראת שמים, וששמחת החג תשפיע ותימשך על כל השנה כולה בבשורות טובות ומשמחות בכל העניינים הכלליים והפרטיים, ותיכף ומיד ממש נתבשר בבשורת הגאולה האמיתית והשלימה ומלכנו בראשנו מלך ביופיו תחזינה עינינו.

בברכת לחיים, לחיים ולברכה!
(נוסח ברכת הרבי במברקים לחג הפורים)

הרב מאיר אשכנזי
מרא דאתרא כפר חב"ד

תוכן ענינים

1 פתח דבר.....

4 פרשת זכור.....

4 מהות המצווה, והקריאה לפני פורים:

5 כוונה לצאת ולהוציא ידי חובה:

5 נשים בפרשת זכור:

6 לדקדק היטב בקריאתה:

7 תענית אסתר.....

7 סיבת התענית:

7 תחילת התענית:

8 החייבים בה:

9 לקיחת תרופה, שטיפת הפה, ורחיצה - בתענית אסתר:

9 שכח מהתענית ואכל או שתה:

9 תפילת שחרית:

9 קריאת התורה בתענית:

10 בגדי שבת לפני מנחה:

10 מחצית השקל:

11 החייבים בה:

11 לעניים, או להוצאות בית הכנסת:

12 תפילת מנחה:

12 אכילה בסיום הצום - לפני קריאת המגילה:

13 פורים.....

13 תפילת ערבית בליל פורים:

13 קריאת המגילה - ברוב עם:

13 חיוב נשים לשמוע מגילה:

14 חינוך הילדים לשמוע מגילה:

14 כופלים כאיגרת:

14 ברכות המגילה:

15 הפסק בין הברכות לבין הקריאה:

15 הלכות בקריאת המגילה:

16 הכאת המן:

- 17 עשרת בני המן:
- 17 ברכת הרב את ריבנו וכריכת המגילה:
- 18 לשמוע מתוך מגילה כשרה:
- 18 לא שמע את כולה, או טעה בניקוד התיבה:
- 19 ספק אם שמע את כל המגילה:
- 20 אדם ששמיעתו לקויה:
- 20 קריאה במגילה של חברו ללא רשות:
- 20 קריאה עבור אדם אחר, וקריאה ב"מבצעים":
- 21 סעודה וברכת המזון בליל פורים:
- 22 יום הפורים:
- 23 קריאת המגילה ביום:
- 24 ברית מילה בפורים:
- 24 שמחת פורים ועשיית מלאכה:
- 25 משלוח מנות - זמן המצווה:
- 25 החייבים במשלוח מנות:
- 25 למי שולחים:
- 26 מה שולחים:
- 27 על ידי שליח:
- 27 הלכות נוספות במשלוח מנות:
- 27 הטעם למשלוח מנות - והנפקא מינה:
- 28 הפרשת חלה:
- 29 מתנות לאביונים - זמן המצווה:
- 30 למי נותנים מתנות לאביונים:
- 30 כמה נותנים:
- 31 בו ביום:
- 31 מי חייב במתנות לאביונים:
- 31 מבצע פורים:
- 32 מבצע תורה:
- 32 תחפושת בפורים:
- 33 סעודת פורים:
- 33 החיוב לבסומי:
- 34 התוועדויות הרבי בפורים:
- 35 בן עיר ובן כרך:
- 36 המבקש לנסוע מכפר חב"ד לירושלים, בפורים:
- 36 שושן פורים:

פרשת זכור

מהות המצווה, והקריאה לפני פורים:

< בשבת שלפני פורים קוראים בתורה את פרשת זכור - מסוף פרשת כי תצא, כדי לסמוך את מחיית עמלק, למחיית המן שהיה מזרע עמלק (רש"י מגילה כט, א ד"ה "ומפסיקין").

קריאת פרשת זכור נעשית לפני פורים, כדי להקדים את זכירת מעשה עמלק בפרשת זכור, למחיית עמלק בפועל שנעשתה להמן בחג הפורים. כמ"ש במגילת אסתר: "והימים האלו נזכרים ונעשים" - קודם וזכרים ואח"כ עושים (ראה מגילה ל, א).

< בפרשת זכור יש שתי מצוות עשה, ומצוות לא תעשה אחת (רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה):

א. מצוות עשה: להזכיר בפה את מעשיו הרעים של עמלק שארב לישראל ונלחם בהם לאחר שיצאו ממצרים.

ב. מצוות לא תעשה: שמעשיו של עמלק לא יישכחו מליבנו, שתישאר בליבנו תמיד איבה ושנאה כלפיו.

ג. מצוות עשה: למחות בפועל את זרעו של עמלק.

< חומרת מעשה עמלק שיש למחות את זכרו - יותר מאומות אחרות שנלחמו גם הם עם ישראל במשך הדורות, היא מפני שעמלק היה הראשון שהעז להילחם בישראל אחרי הניסים של יציאת מצרים, בעת ששאר האומות פחדו לעשות כן. בזה קירר עמלק לדורות את פחד אומות העולם מישראל, עד שגם אחרי שעם ישראל ניצח את עמלק, העזו שאר האומות לשוב ולהילחם בישראל (חינוך מצוה תרג).

< יש שביארו את טעם החיוב על כל אדם מישראל לשמוע את פרשת זכור פעם בשנה, שזהו מפני איסור השכחה - "לא תשכח" - שציוותה תורה בזה. מפני ששנה הוא זמן של שכחה (לגבי יאוש בעלים מאבדה - ראה רש"י תהילים לא, יג. ולגבי מת שמשכת מן הלב לאחר י"ב חודש - ראה ברכות נח, ב), ולכן פעם בשנה חייבים לשמוע את פרשת עמלק כדי לא לשכוח את מעשהו (ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך "זכירת מעשה עמלק").

< לדעת אדמו"ר הזקן (רפב, טז) "פרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל".

- זאת, למרות שלדעתו (רפב, יג) הקביעות לקוראה בשבת שלפני פורים היא מדרבנן בלבד, מתקנת אנשי כנסת הגדולה.

כוונה לצאת ולהוציא ידי חובה:

< היות ומצוות הזכירה היא בפה (כנ"ל), והשומעים אינם מזכירים את מעשה עמלק בפיהם - על בעל הקורא לכוון להוציא את השומעים ידי חובת זכירת מעשה עמלק בקריאה בפה.

גם השומעים צריכים להתכוון לצאת מבעל הקורא ידי חובת הזכירה בפה (ראה שו"ע אדה"ז רפב, טז שהשומעים יוצאים י"ח פרשת זכור מבעל הקורא).

(דעת הרבי (ראה שלחן מנחם ח"ג ע' שט הע' 7, ותורת מנחם תשמ"ט ח"ב ע' 443-445) שקריאת פרשת זכור בציבור מתוך ספר תורה, איננה חלק מעצם המצווה של זכירת מעשה עמלק ע"ש. לפי זה, בפשטות השומעים צריכים לצאת מבעל הקורא רק ידי חובת מצוות זכירה בפה, ואינם צריכים לצאת ממנו ידי חובת קריאה בספר תורה, וכמו שהתבאר).

< לדעת אדה"ז (רפב, טז) הקהל אינו צריך לצאת ידי חובה בברכה שאומר העולה לתורה לפרשת זכור, וממילא גם העולה לתורה אינו צריך להתכוון להוציא את הקהל ידי חובה בברכתו.

(ולא כדעת החתם סופר הסובר שהשומעים צריכים לצאת י"ח גם בברכה (ראשונה) שמברך העולה לתורה לפרשת זכור, מפני שהיא נחשבת ברכה על מצוות מחייבת עמלק ואינה ברכה על התורה גרידא, וממילא גם השומעים חייבים בה והם יוצאים בה י"ח מהמברך, ועל המברך לכוון להוציאם בברכתו.

ויתכן שאדה"ז סובר שלא תקנו כלל לברך על מצוות זכירת מעשה עמלק, מפני שאין מברכים על מצוות שתכליתם היא השחתה - ראה כף החיים תרפה סקכ"ט, וממילא ברכת העולה לתורה לפרשת זכור היא ברכת התורה בלבד ואינה ברכה על מצוות זכירת מעשה עמלק, ולכן הציבור אינו צריך לצאת בה ידי חובתו).

נשים בפרשת זכור:

< מנהגינו כמו הדעות הסוברות שגם נשים חייבות לשמוע פרשת זכור - כלשון אדה"ז הנ"ל: "כל אדם מישראל". כך אומר הרבי (ש"פ פרה תשל"ו): חיוב הקריאה הוא מדאורייתא על כל אחד ואחד, אפילו לנשים.

(שורש המחלוקת אם נשים חייבות לשמוע פ' זכור הוא, אם נשים - שבפשוט פטורות ממחיית עמלק כיון שאין דרכן לצאת למלחמה, יהיו חייבות עכ"פ בזכירת מעשה עמלק כדי לעורר איבה בלב כלפיו. או שמי שפטור ממחייה, פטור גם מזכירה. ויש הסוברים שנשים חייבות גם במחיית עמלק, כיון שלמלחמת מצווה יוצאות גם נשים. ראה חינוך ומנחת חינוך מצוה תרג).

לדקדק היטב בקריאתה:

< על בעל הקורא לדקדק היטב בקריאת פרשת זכור - לקרוא בקול, לבטא כל מילה כראוי, ולהפריד בין המילים.

< אדם שלא שמע כל מילה בפרשת זכור, אך שמע את עיקר עניין זכירת עמלק, יצא ידי חובתו (ראה הליכות שלמה פי"ח ה"ב).

(לכאורה ניתן ללמוד זאת משיטת המגן אברהם (סי' תרפ"ה - ומנהגינו כן כדלקמן), שאם לא שמע פרשת זכור יכול לצאת י"ח בקריאת "ויבוא עמלק" בפורים - למרות שבקריאת "ויבא עמלק" לא כתובה האריכות של זכירת מעשה עמלק ואיסור השכחה שכתוב בפרשת זכור (כי תצא). ונמצא שלדעת המג"א כדי לקיים את המצווה מספיקה הזכרה כללית של עיקר העניין. גם לדעת המשנ"ב (שם סקט"ז) הסובר שלא יוצאים י"ח בקריאת "ויבא עמלק", מפני שלא כתובים בה כל הפרטים הכתובים בפרשת "כי תצא". יתכן לומר שבקריאת פרשת זכור ייצא י"ח גם אם לא שמע כל מילה - אם שמע עכ"פ את עיקר הפרטים).

< יש להשתדל לקרוא פרשת זכור בהברה שהוא רגיל בה - הברה אשכנזית למנהגינו בדרך כלל.

< בקריאה זו: "זכר" ב"צירי", ואח"כ "זכר" ב"סגול" (הביאור בזה בתורת מנחם תשנ"ב ח"ב ע' 170 ושלחן מנחם ח"ג ע' שיא).

הרבי מביא את פתגם התורת חסד בזה: "זכר בסגול, זכר בצירי - העיקר למחותו היטב"! (שלחן מנחם שם ע' שיב).

< הפטרת שבת זכור היא במעשה שאול שהשאיר בחיים את אגג מלך עמלק ואת הצאן וכו', ושמואל הנביא הרג את אגג. בזה מזכירים את עניין מחיית עמלק בימים אלו (בשבת זכור ובפורים) - בתורה (קריאת פרשת זכור), בנביאים (קריאת ההפטרה), ובכתובים (מגילת אסתר).

< בהתוועדויות ש"פ זכור עורך הרבי כמ"פ על ההכנות למבצע פורים, ועל לימוד הלכות פורים.

תענית אסתר

סיבת התענית:

< התענית ב"ג אדר.

< תענית אסתר היא זכר לתענית שגזרו ביום זה בתקופת נס פורים, כדי לעורר את רחמי הקב"ה כאשר עמדו על נפשם ונלחמו בשונאיהם ב"ג אדר לאחר שבטלה גזירת המן (כמו שמשוה רבנו התענה ביום שנלחם עם עמלק, ראה משנ"ב סי' תרפו סק"ב).

< התענית נקראת על שם אסתר, מפני שביום זה נקהלו כל ישראל "מנער ועד זקן טף ונשים" לעמוד על נפשם, וממילא היה אסור להם להתענות כדי לא להחליש את כוחם. האדם היחיד שלא היה צריך לעמוד על נפשו באותו זמן הייתה אסתר המלכה, וממילא רק היא צמה תענית זו ולכן נקראת התענית על שמה (אגרות קודש הרבי חכ"ו ע' שמח).

< חז"ל לא תיקנו להתענות זכר לתענית שגזרו מרדכי ואסתר על כלל ישראל בעת שאסתר הלכה אל המלך כדי לבטל את גזירת המן. הטעם (ראה ב"י, לבוש ושאר נו"כ לסי' תרפו):

א. תענית זו נמשכה שלושה ימים רצופים לילה ויום, והציבור אינו יכול לעמוד בגזירת תענית כזו של שלושה ימים רצופים כל שנה.

ב. תענית זו הייתה בפסח (יד-טז ניסן), ואסור להתענות בחג, וכן אי אפשר לבטל מצווה דאורייתא של אכילת מצה. רק בזמן גזירת פורים היה הדבר מותר, בגלל הפיקוח נפש שהיה אז.

הזיכרון לתענית זו שגזרו מרדכי ואסתר כדי לבטל את גזירת המן, נעשה בנתינת שלושה מטבעות של מחצית השקל לצדקה בתענית אסתר, מפני שתענית פודים בצדקה (תורת מנחם תשמ"ט ח"ב ע' 439).

תחילת התענית:

< הצום מתחיל בעלות השחר (שו"ע תקסד, א).

< הרוצה לקום לפני עלות השחר ולאכול או לשתות, יעשה תנאי - בדיבור, או עכ"פ במחשבה - לפני שילך לישון, שאינו מקבל על עצמו את התענית עד

עלות השחר. כך יהיה מותר לו לאכול כשיקום - עד כניסת הצום בעלות השחר (שו"ע תקסד, א).

אם הלך לישון ולא עשה תנאי, יהיה מותר לו רק לשתות ואסור יהיה לו לאכול (רמ"א שם).

< אם רוצה לאכול יותר משיעור כביצה (57 גרם), צריך להתחיל את אכילתו יותר מחצי שעה לפני עלות השחר. בתוך החצי שעה שלפני עלות השחר אסור להתחיל לאכול שיעור כזה, מפני שמגיע זמן תפילה (שו"ע אדה"ז ע, ה).

אך פחות משיעור כביצה, יכול להתחיל לאכול גם בתוך החצי שעה שלפני עלות השחר (משנ"ב סי' פט סקכ"ז).

החייבים בה:

< כל אדם בריא שיכול להתענות, בין איש ובין אישה, חייב להתענות, ואסור לפרוץ גדר (שו"ע תקנ, א).

< מעוברת לאחר ארבעים יום מתחילת הריונה המרגישה חולשה יותר מהרגיל, מניקה שהצום מפריע לתינוק היונק, ויולדת בתוך שלושים יום מהלידה - פטורות מהתענית (ראה רמ"א תרפו, ב ומשנ"ב סק"ד, ושו"ע תקנד, ו).

< חולה ממש, אפילו שאין בו סכנה, שיש לו צער מהתענית, פטור מלהתענות (רמ"א תרפו, ב ומשנ"ב סק"ד).

< כל אלו שאינם מתענים, יש להם למעט קצת באכילה ושתיה כדי לכלול את עצמם עם הציבור המתענה. כמו כן לא יתענגו בבשר, יין ומעדנים.

< חתן וכלה בתוך שבעת ימי המשתה פטורים מלהתענות תענית אסתר (שערי תשובה סי' תרפו), למרות שבשאר תעניות צריכים גם חתן וכלה להתענות. טעם החילוק:

שאר תעניות באות משום אבלות, וממילא: א. אבלות של רבים דוחה את שמחת שבעת ימי המשתה של החתן והכלה. ב. בפסוק כתוב בפירוש: "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי", היינו שגם החתן צריך להתאבל על ירושלים (ביאור הלכה סי' תקמט). אך תענית אסתר לא באה משום אבלות, אלא היא זכר לצום שגזרו ביום שבני ישראל נקהלו ועמדו על נפשם בגזירת פורים כנ"ל, ועניין זה אינו דוחה את שמחת החתן והכלה.

לקיחת תרופה, שמיפת הפה, ורחיצה - בתענית אסתר:

< אדם בריא שצריך לקחת תרופה בתענית ולא ניתן לדחות את לקיחתה, אם אין טעם בתרופה - מותר לו לבלוע אותה. ואם הוא זקוק לשתות כדי לבולעה, יש לשתות משהו שטעמו מר, כגון תה חזק מרוכז ללא טעם וללא סוכר.

< אין לשטוף את הפה או לצחצח שיניים בתענית (שו"ע תקסז,ג). אדם שיש לו צער רב מכך, יכול לרחוץ את פיו, אך יזהר מאד לכופף את ראשו כדי שלא יבלע מהמים (משנ"ב שם סקי"א).

< מותר להתרחץ בתענית אסתר - גם למחמירים שלא להתרחץ בשאר תעניות, וכן מותר לחדש בגדים לכבוד פורים, מפני שתענית אסתר לא באה משום אבלות כנ"ל.

אך יש לזכור שגם יום זה הוא יום של תשובה כמו שאר תעניות, והוא איננו יום של טיולים ושאר תענוגים.

שכח מהתענית ואכל או שתה:

< אדם ששכח מהתענית והחל לאכול או לשתות, חייב להפסיק מיד כשזכר ולהמשיך את הצום, משום שעל כל מה שימשיך לאכול או לשתות יעבור על איסור שהרי זה יום תענית. זאת למרות שבין כך לא התענה את כל התענית (שו"ע תקסח,א ומשנ"ב סק"ח).

תפילת שחרית:

< בשחרית אומרים תחנון, סליחות, ואבינו מלכינו.

קריאת התורה בתענית:

< בשחרית ובמנחה קוראים "ויחל" - אם יש לפחות שלושה שמתענים (ספר המנהגים ע' 45).

< מי שאינו מתענה, לא יקראו לו לעלות לתורה לפרשת "ויחל" (שו"ע תקס"ו,ו). אם קראו לאדם שאינו מתענה לעלות לתורה, וצר לו לספר שאינו מתענה - יכול לעלות (לוח כולל חב"ד צום גדליה).

< כאשר הרבי עלה לתורה, התחיל לומר את הפסוקים "ה' ה'" ו"וסלחת" יחד עם הציבור, וסיים לאומרם יחד עם בעל הקורא.

< בקריאת הפסוק "ויקרא בשם ה'", יש לבעל הקורא להפסיק מעט בין "בשם" לבין "ה'" (מג"א סי' תקסה בשם האבודרהם. לוח כולל חב"ד צום גדליה).

< באמירת הפסוק "ה' ה' א-ל רחום וחנון", על בעל הקורא וכן על הקהל להפסיק מעט בין "ה" הראשון לשני (פי' רבינו בחיי על הפסוק. בן איש חי ש"ר פ' כי תשא אות יא).

בגדי שבת לפני מנחה:

< נוהגים ללבוש בגדי שבת בפורים (ראה רמ"א תרצה, ב), ולובשים אותם לפני מנחה של תענית אסתר (בספר המנהגים הביא זאת - כמנהג בית הרב - לפני נתינת מחצית השקל ע"ש. וכיום נתפשט המנהג ללבוש בגדי שבת גם אצל אנ"ש. וראה משנ"ב תרצה סק"ג).

מחצית השקל:

< לפני מנחה של תענית אסתר נותנים צדקה, זכר למחצית השקל שהיו נותנים בזמן בית המקדש בחודש אדר לצורך קניית קרבנות הציבור (רמ"א תרצד, א).

נתינה זו שייכת לנס פורים, משום ש"הקדים שקליהן לשקליו" (מגילה יג, ב). כלומר: כדי להקדים רפואה למכה - שתהיה לעם ישראל זכות שתבטל את גזירת המן, הקדים הקב"ה את נתינת מחצית השקל לבית המקדש בימים אלו, לשקילת הכסף של המן למלך אחשוורוש שהייתה שנים רבות אחר כך.

- לכן נותנים היום את הזכר למחצית השקל, סמוך לפורים.

< הנתינה היא לפני מנחה של יום התענית דווקא, כדי שתבוא הצדקה עם התענית לכפר. לכן גם בקביעות שפורים חל ביום ראשון ומקדימים להתענות ביום חמישי - כך שתענית אסתר אינה סמוכה לפורים, נותנים את הזכר למחצית השקל בתענית אסתר דווקא (כף החיים תרצד סקכ"ה).

< מחצית השקל היא חצי מטבע של המדינה שנמצא בה, ובמקומנו זה מטבע של חצי שקל.

< היות שבפרשת שקלים כתוב שלוש פעמים "תרומה", נותנים שלושה מטבעות של חצי שקל עבור כל אדם (רמ"א שם).

- לעיל הובא עניין נוסף בזה מדברי הרבי, ששלושת המטבעות הם במקום ולזכר שלושה ימי תענית שגזרו מרדכי ואסתר על מנת לבטל את גזרת המן.

< היות ובמטבע מחצית השקל של תורה היה כסף טהור, יש נוהגים שהגבאי שם בקערה ג' מטבעות שמעורב בהם כסף אמיתי - כגון מטבעות ישנות של חצי דולר, וכל אחד קונה אותם תמורת סכום שקובע הגבאי, ונותן למחצית השקל את ג' המטבעות.

ויש נוהגים לתת לצדקה שווי מטבע של מחצית השקל שמן התורה, היינו שווי של 9.6 גרם כסף טהור, והוא: 22 שקל כולל מע"מ בימים אלו. אך אין צריך לתת שווי זה עבור אשתו וילדיו.

< הרבי לא הקפיד לומר דווקא "זכר למחצית השקל", אלא אמר "מחצית השקל", ולא כדעת הפוסקים שחששו לכך (ראה הטעם בתורת מנחם חלק מו ע' 106-103).

החייבים בה:

< חיוב נתינת מחצה"ש מעיקר הדין הוא על גברים בלבד, מגיל בר מצווה (מג"א תרצד סק"ג), או מגיל עשרים (רמ"א תרצד, א). אך נוהגים לתת גם עבור בנים קטנים, ואפילו עבור עובר הנמצא במעי אמו, משום דכתיב: "זה יתנו כל העובר על הפקודים", ו"עובר" הוא רמז לעובר במעי אמו (דרכי משה תרצד סק"א).

< למרות שחיוב נתינת מחצית השקל לבית המקדש היה רק על הגברים, כיום מנהג בני ספרד וכן מנהגינו לתת מחצית השקל גם עבור אשתו ובנותיו, משום שנאמר בה "לכפר על נפשותיכם" (כף החיים תרצד סק"ז). כלומר: נתינת מחצית השקל לבית המקדש עיקרה הייתה כדי לקנות קרבנות ציבור ובזה נשים לא היו שותפות. אך היא פעלה גם כפרה לחטא העגל ובזה גם נשים שייכות, ולכן כיום נותנים מחצית השקל גם עבור נשים ובנות כדי לכפר על הנפש.

< הרבי הורה לחנך את הילדים הקטנים שהגיעו לחינוך לתת מחצית השקל בעצמם ומכספם, באופן שההורים מסייעים להם שיוכלו לתת זאת מתוך הרחבה (תורת מנחם תשנ"ב ח"ב ע' 788).

לעניים, או להוצאות בית הכנסת:

< לדעת כמה פוסקים (קיצור שו"ע קמא, ה, וראה ספר השיחות תש"נ ע' 303) יש לתת את מעות מחצית השקל לעניים דווקא, מפני שנתינת מחצית השקל במקורה הייתה עבור קרבנות ציבור, ובימינו צדקה לעניים מכפרת במקום קרבן.

אך יש דעות שאפשר לתת את מעות מחצית השקל לצורכי בית הכנסת ובית המדרש שהם בדוגמת המשכן והמקדש, זכר למחצית השקל שניתנה למשכן ולמקדש (ראה שיחות ש"פ שקלים תשכ"ד ותשמ"ב).

תפילת מנחה:

< דיני קריאת פרשת "ויחל" הובאו לעיל בתפילת שחרית.

< מנהג הרבי להתחיל את החצי קדיש שאחרי קריאת פרשת "ויחל", סמוך לסיום ברכת ההפטרה, ותוך כדי הקדיש לוקחים הס"ת להיכל - על דרך תפילת מנחה של שבת.

< בחזרת הש"ץ של מנחה אומר הש"ץ "אלוקינו וכו'" של ברכת כהנים.

< אין אומרים תחנון ואבינו מלכינו במנחה של תענית אסתר, מפני שזהו ערב פורים.

אכילה בסיום הצום - לפני קריאת המגילה:

< לא אוכלים לפני קריאת המגילה. אך מי שהתענית קשה עליו מאד, או שהוא חולה קצת, יכול לטעום מעט - היינו כביצה (57 גרם) לפני קריאת המגילה.

אדם חלש שיכול לבוא לידי חולי אם לא יאכל ולא מספיקה לו טעימה, יכול לאכול לפני קריאת המגילה (רמ"א תרצ"ב, ד ומשנ"ב סקמ"ו-ט"ז).

< נשים ובנות השומעות את המגילה בבית, וייקח זמן רב עד שבעליהן ואביהן ישוב מבית הכנסת ויקרא להן את המגילה וקשה להן שלא לאכול זמן רב כ"כ - יכולות לאכול לפני קריאת המגילה, ובעליהן ואביהן יזכיר להן לשמוע את המגילה.

אך אם הן שומעות את המגילה בבית הכנסת, יאכלו רק אחרי קריאת המגילה - כמו הגברים.

פורים

תפילת ערבית בליל פורים:

< בשמונה עשרה של ערבית אומרים "ועל הניסים".

שכח לומר "ועל הניסים" בתפילת שמונה עשרה: אם נזכר לפני שאמר שם ה' בחתימת הברכה ("הטוב שמך ולך נאה להודות"), יאמר שם "ועל הניסים" (ראה בכ"ז שו"ע תרפב, א).

אך אם נזכר לאחר שאמר את שם ה' בחתימת הברכה, כשיגיע ל"היו לרצון" הב' יאמר: "יהי רצון מלפניך שתעשה לנו ניסים כמו שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", וימשיך "ועל הניסים" (ט"ז תרפב סק"ג).

ואם עקר רגליו אינו חוזר.

< אחרי שמונה עשרה אומרים קדיש תתקבל, וקוראים את המגילה.

קריאת המגילה - ברוב עם:

< קריאת המגילה צריכה להיות ברוב עם משום פרסומי ניסא. ולכן, בבית כנסת שיש בו כמה חדרים, צריכים כולם להתאסף לקריאת המגילה במניין אחד. כמו כן אם יש לאדם מניין אנשים בביתו, לא יקראו את המגילה בבית, אלא ילכו לבית הכנסת לשמוע מגילה ברוב עם. ואפילו כוהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם היו מבטלים את העבודה בבית המקדש והולכים לשמוע מגילה עם הציבור, משום פרסומי ניסא (ראה מגילה ג, א. משנ"ב תרצ סקס"ב).

חיוב נשים לשמוע מגילה:

< נשים חייבות בקריאת המגילה - כמו בשאר מצוות הפורים, משום "שאף הן היו באותו הנס" (מגילה ד, א), שהרי המן גזר להשמיד להרוג ולאבד "מנער ועד זקן טף ונשים".

אם ניתן לשמוע היטב את המגילה מעזרת הנשים של בית הכנסת, עדיף שנשים תלכנה לשמועה שם - משום פרסומי ניסא. אך אם לא ניתן לשמוע היטב את המגילה מעזרת הנשים של בית הכנסת, אפשר לקרוא לנשים בבית.

חינוך הילדים לשמוע מגילה:

< מחנכים את הקטנים והקטנות לשמוע מגילה.

קטן שהגיע לחינוך למקרא מגילה - בן שש-שבע בהתאם לחריפותו - ואינו מסוגל לשמוע את כל המגילה, יש לחנכו לשמוע עכ"פ ככל יכולתו.

< "מנהג טוב" להביא קטנים וקטנות לבית הכנסת לשמוע מגילה, כדי לחנכם למצוות פרסומי ניסא. אך אין להביא לבית הכנסת ילדים קטנים המרעישים ומפריעים לשמוע את המגילה (משנ"ב תרפט ס"ק טז-יז).

הלבוש (תרפט, ג) כתב, שזה שהקהל נוהגים לקרוא בעצמם את הפסוקים "איש יהודי", "ומרדכי יצא" וכו' שהם עיקר התחלת הנס וסופו, זהו כדי לעורר את הקטנים שלא יישנו ויתנו ליבם על הקריאה, ומקרין אותם הפסוקים כדי לחנכם (משנ"ב שם סקמ"ז).

כופלים כאיגרת:

< בעל הקורא, ולמנהגינו גם השומעים, פושטים את המגילה כאיגרת. הטעם:

א. כדי להראות ולפרסם את הנס (שו"ע תרצ, יז).

ב. מפני שהמגילה נקראת "איגרת הפורים" (לבוש שם. קיצור שו"ע קמא, י).

< למנהגינו כופלים את המגילה לשלושה חלקים (ספר המנהגים).

< יש להיזהר שהמגילה לא תהיה תלויה באוויר, אלא תהיה מונחת כולה על השולחן, כדי שלא יהיה גנאי לכתבי הקודש (משנ"ב תרצ סקנ"ו).

< כופלים את המגילה לפני שבעל הקורא מברך את הברכות, כדי שלא יהיה הפסק בין הברכות לבין קריאת המגילה. כך הוא גם כאשר קורא את המגילה ביחידות (פרמ"ג מש"ז סק"י).

< למנהג הרבי, המגילה נשארת כפולה כאיגרת כל משך זמן הקריאה.

ברכות המגילה:

< מברכים ג' ברכות: "על מקרא מגילה", "שעשה נסים", "שהחיינו".

< בעל הקורא מברך את הברכות וכולם יוצאים ממנו ידי חובה (ראה שו"ע אדה"ז ריג, ו). אך מנהג הרבי לברך בעצמו את הברכות לפני הקריאה ולאחריה יחד עם בעל הקורא, הן בלילה והן ביום (וראה פסקי תשובות תרצב, א).

< השומעים לא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" על הברכות. ואם ענו, יצאו י"ח בדיעבד.

< בעל הקורא צריך לומר את הברכות בעמידה - ככל ברכות המצוות שצריכים להיות בעמידה (שו"ע אדה"ז ח,ג).

בשעת הברכות יעמדו גם השומעים, מפני ש"שומע כעונה" (משנ"ב תרצ סק"א).

גם הקורא את המגילה ביחידות יעמוד לאמירת הברכות.

לכתחילה גם נשים תעמודנה לאמירת הברכות (אך אין צריך להקפיד על נשים שאינן עומדות בשעת הברכה, ראה פסקי תשובות תרפט,ה).

< לכתחילה על בעל הקורא להתכוון להוציא את השומעים ידי חובת הקריאה והברכות, ועל השומעים להתכוון לצאת ידי חובתם (שו"ע תרצ,יד). אך כאשר התאספו בבית הכנסת או במקום מיוחד כדי לשמוע מגילה, ה"ה נגררים אחר מחשבתם הראשונה שבאו לשם כדי לשמוע מגילה, ויצאו ידי חובה גם בלי כוונה מיוחדת לצאת ולהוציא, שהרי לשם כך התאספו במקום (משנ"ב תרצ סקמ"ט).

הפסק בין הברכות לבין הקריאה:

< אין להפסיק בדיבור מתחילת הברכות על קריאת המגילה, עד אחרי ברכת "הרב את ריבנו" שבסיום קריאת המגילה.

אם הפסיק בדיבור בין הברכות לבין תחילת הקריאה, חוזר ומברך "על מקרא מגילה" (משנ"ב תרצב סק"ט). אך "שהחיינו" ו"שעשה ניסים" לא יברך שוב.

אישה שנאלצה להפסיק בין הברכות לבין קריאת המגילה, או באמצע קריאת המגילה (בבית), כגון בשביל לטפל בתינוק - תשתדל מאד שלא לדבר, ויכולים להמתין לה עד שתחזור ותמשיך לשמוע.

הלכות בקריאת המגילה:

< כל אדם חייב לקרוא - או לשמוע - את המגילה גם בלילה וגם ביום (שו"ע תרפז,א), זכר לזה שבימי גזירת המן היו צועקים לקב"ה גם בלילה וגם ביום (מגילה ד,א ורש"י ד"ה "ולשנותה").

< בעל הקורא עומד בשעת קריאת המגילה - מפני "כבוד הציבור", והשומעים יכולים לשבת (שו"ע תרצ,א). אך מנהג הרבי לעמוד בזמן קריאת המגילה.

אם אין מניין של גברים בעת קריאת המגילה, וכן אם קורא את המגילה לנשים - אפילו ליותר מעשר נשים, יכול גם בעל הקורא לשבת, מפני שאין שייך במקרה זה הטעם של "כבוד הציבור".

< בעת קריאת המגילה עומדים מימינו ומשמאלו של בעל הקורא (מקור חיים תרצב, ג ועוד).

< במהלך קריאת המגילה, בין פסוק לפסוק יפסיק רק כדי נשימה, מפני שצריך לקוראה כאיגרת - ברצף (משנ"ב תרצ סקנ"ב). אך בין פרק לפרק ינוח רגע.

< בעל הקורא מגביה את קולו מ"בלילה ההוא", מפני ששם מתחיל הנס.

< בפסוק (ח,יא) "אשר נתן המלך וגו'" קוראים: "להרוג ולאבד, ולהרוג ולאבד".

בפסוק (ט,ב) קוראים: "ואיש לא עמד בפניהם, ואיש לא עמד לפניהם".

< מנענעים את המגילה בתיבות "האיגרת הזאת", ו"אגרת הפורים הזאת השנית" (ספר המנהגים).

הכאת המן:

שורש המנהג להכות את המן בקריאת המגילה, מבואר ברמ"א (תרצ, יז): "נהגו התינוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים, או לכתוב שם המן עליהם, ולהכותם זה על זה כדי שימחה שמו על דרך 'מחה תמחה את זכר עמלק' (דברים כה, יט), ו'שם רשעים ירקב' (משלי י, ז). ומזה נשתרבב המנהג שמכים המן כשקורים המגילה בבית הכנסת. ואין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו, כי לא לחינם הוקבעו עכ"ל.

< הרבי לא חשש לבלבול שגורמים הילדים הקטנים כאשר הם מכים את המן בחוזק, מפני שהדבר נובע מפשיטות ותמימות שלהם (ראה שיחת ש"פ שקלים תשל"ח), ונהנה בשעה שהיו מרעישים בהכאת המן (ראה שיחת ש"פ צו תשמ"א).

< למנהגינו מכים את המן ברעש רק כאשר הוא נזכר עם תואר כלשהו (ספר המנהגים).

הרבי היכה מעט ברגלו כל פעם שהוזכר שם המן. ובמקום שנזכר שם המן עם תואר כלשהו, הייתה ההכאה מורגשת יותר ובמשך זמן רב יותר.

עשרת בני המן:

< לכתחילה אומר בעל הקורא את עשרת בני המן בנשימה אחת. ומתחילים ב"חמש מאות איש", מפני שעשרת בני המן היו שרי חמישים על אותם חמש מאות איש. וקוראים גם תיבת "עשרת" באותה נשימה, כדי להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד (שו"ע ורמ"א תרצ, טו).

אם אין לבעל הקורא נשימה ארוכה, ישתדל לקרוא בנשימה אחת עכ"פ את שמות עשרת בני המן עצמם - מ"ואת פרשנדתא" עד "ויזתא".

השומעים אומרים בעצמם את עשרת בני המן, ולכתחילה יאמרו זאת בנשימה אחת כמו בעל הקורא. המעם:

א. מחשש שהשומעים לא שמעו היטב את עשרת בני המן, מפני שבעל הקורא קראם מהר כדי להספיק לאומרם בנשימה אחת.

ב. יש דעות שהשומעים יכולים לצאת י"ח רק מקריאת מבעל הקורא, ולא מה"נשימה אחת" ששמות עשרת בני המן צריכים להיאמר בה. ולכן על השומעים לאומרם בעצמם ב"נשימה אחת" (בית הלוי, הובא בהר צבי או"ח ח"א סי' נז).

ברכת הרב את ריבנו וכריכת המגילה:

< את ברכת "הרב את ריבנו" מברך בעל הקורא, ומוציא את הציבור י"ח.

< הקורא את המגילה, וכן השומעים, לא יפסיקו בדיבור בין סיום קריאת המגילה לבין ברכת "הרב את ריבנו". אם בעל הקורא דיבר - לא יברך בעצמו, אלא ייתן לאדם שלא דיבר לברך, וישמע את הברכה ממנו.

< גם השומעים יעמדו לברכת "הרב את ריבנו" שבסיום קריאת המגילה (כמו שעומדים לברכות שלפני קריאתה כנ"ל).

< למנהגינו, כורכים את המגילה רק לאחר סיום ברכת "הרב את ריבנו" (לוח כולל חב"ד. כדעת המג"א תרצו, ופוסקים נוספים. ראה הביאור בזה בשלחן מנחם ח"ג ע' שיז-שיט. וראה אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' רסא אודות הנהגת הרבי בזה).

< אחר קריאת המגילה וברכת "הרב את ריבנו" אומרים "שושנת יעקב", "ואתה קדוש", קדיש שלם בלא תקבל (סידור אדה"ז), עלינו, קדיש יתום, אל תירא וכו', משניות וקדיש דרבנן.

< אמירת "ואתה קדוש" אחר קריאת המגילה, היא מפני שבמזמור כ"ב בתהילים - "למנצח על אילת השחר" שנאמר על אסתר המלכה, כתוב "אלוקי

אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי", והכוונה לקריאת המגילה בלילה וביום (מגילה ד,א), ומיד לאחמ"כ כתוב: "ואתה קדוש יושב תהילות ישראל".

לשמוע מתוך מגילה כשרה:

< ראוי לשמוע מתוך מגילה כשרה דווקא ולא מתוך חומש. מפני שאם בשעת הקריאה מחשבותיו של השומע שוטטו בעניינים אחרים, יש דעות שיצא רק אם עכ"פ קרא בעצמו כל תיבה מתוך מגילה כשרה, ועכ"פ עקב בעיניו במגילה כשרה בכל תיבה שקרא בעל הקורא. אך אם עשה כן רק בתוך חומש, יש דעות שלא יצא י"ח מקרא מגילה (הובאו הדעות בזה בפסקי תשובות תרצ,ד).

כמו כן, השלמה ע"י קריאה בחומש - אפילו של מעט תיבות שלא שמע מבעל הקורא - מועילה רק בדיעבד (משנ"ב תרצ סק"ט), ולכתחילה עדיף להשלים התיבות מתוך מגילה כשרה דווקא.

< השומע מתוך מגילה כשירה, יכול גם לכתחילה לקרוא בלחש יחד עם בעל הקורא, ולכתחילה ישמיע לאזניו. אך השומע מתוך חומש לא יקרא יחד עם בעל הקורא (משנ"ב תרצ סק"ג). רק אם החסיר כמה מילים יכול לומר בפיו מהר את המילים שהחסיר, ויגיע למקום שבעל הקורא אוחז בו וימשיך משם לשמוע באזניו.

מנהג הרבי לקרוא את המגילה בעצמו יחד עם בעל הקורא.

< הקורא את המגילה לעצמו, לכתחילה צריך להשמיע לאזניו. אך בדיעבד יצא גם אם לא השמיע לאזניו.

לא שמע את כולה, או טעה בניקוד התיבה:

< אם החסיר אפילו תיבה אחת בקריאה או בשמיעה - לא יצא (מג"א תרצ סקט"ו), וצריך לחזור ולקרוא מן המקום שהחסיר. כך הוא הן בקריאת הלילה והן בקריאת היום, הן איש והן אישה. לכן על בעל הקורא לשים אל לבו לבטא היטב כל תיבה ותיבה.

< אסור לדבר בשעת קריאת המגילה (שו"ע תרצב,ב), וגוערים במי שמדבר (רמ"א תרצ,ה).

אם בעל הקורא דיבר באמצע קריאת המגילה - יצא, מפני ששמע את כולה.

אם השומע דיבר: אם היה זה בשעת הכאת המן או אמירת הפסוקים ע"י הקהל, יצא י"ח כיון שלא הפסיד אף מילה. אך אם היה זה בשעת הקריאה עצמה, לא יצא י"ח, כיון שלא שמע את כולה (משנ"ב תרצב סק"ט). ולכן אם אירע שדיבר

בטעות, יאמר מיד מתוך המגילה את המילים שלא שמע מבעל הקורא ומילים נוספות עד שישגיג את בעל הקורא בקריאתו, וכך ישמע את כל המילים וייצא י"ח.

< אם לא שמע תיבה אחת ובעל הקורא סיים את הקריאה, צריך לחזור ולקרוא מן המקום שהחסיר עד סוף המגילה, ולא מספיק שיקרא את הפסוק שהחסיר. מפני שצריך לקרוא את המגילה כסדרה (שו"ע תרצ"ו).

ולעניין הברכה: אם לא חזר וקרא מיד מן המקום שהחסיר, אלא הלך לבית אחר. או שנשאר היכן במקום שהיה אך הסיח דעתו מקריאת המגילה - צריך גם לחזור ולברך על המגילה כאשר ישוב ויקרא מן המקום שהחסיר. אך אם נשאר באותו בית, וגם לא הסיח דעתו מן הקריאה אלא זכר כל הזמן שעליו לשוב ולקרוא מן המקום שהחסיר - יקרא בלא ברכה (ראה פסקי תשובות תרצ"ב סק"ה).

< אם טעה בניקוד התיבה, וקרא באופן שאינו משנה את משמעות התיבה - כגון שקרא "יהודיים" במקום "יהודים" - יצא. אך אם קרא באופן המשנה את המשמעות, כגון "ומרדכי ישב" במקום "ומרדכי יושב", נחשב שלא קרא תיבה זו וצריך לחזור ולקרוא מן המקום שטעה (שו"ע תרצ"ד ומשנ"ב סקנ"א).

אך במקרה זה לא יברך שוב כאשר יחזור לקרוא מן המקום שטעה - גם אם הסיח דעתו בינתיים מקריאת המגילה, מפני שיש דעה (שו"ע שם) שגם אם קרא באופן המשנה את המשמעות יצא ידי חובתו וא"צ לחזור ולקרוא מן המקום שטעה.

ספק אם שמע את כל המגילה:

< אישה שמסופקת אם שמעה את כל הקריאה או שהחסירה משהו, אינה צריכה לשמוע את המגילה פעם נוספת, מפני שחיוב נשים במגילה הוא רק מדרבנן ואין זה מ'דברי קבלה', ו'ספק דרבנן לקולא'.

אך איש שמסופק אם שמע את כל הקריאה או שהחסיר תיבה ממנה, או שמסופק אם קרא את המגילה נכון או שקרא באופן המשנה את משמעות הדברים - חלוק הדין בין הקריאה של היום לבין הקריאה של הלילה. שבקריאה של לילה שחיוב האנשים בה הוא רק מדרבנן, 'ספק דרבנן לקולא' ואינו צריך לקרוא שוב את המגילה. אך בקריאה של יום שחיוב האנשים בה הוא 'מדברי קבלה', הרי זה חמור יותר, ויש דעות שלא אומרים בזה 'ספק דרבנן לקולא' וצריך לקרוא שוב את המגילה (ראה שערי תשובה תרפ"ז סק"א, ושער הציון תרצ"ב סקמ"א).

אדם ששמיעתו לקויה:

< צריך לשמוע את המגילה מפי הקורא ממש, ולא דרך מכשירים חשמליים כמו טלפון וכיו"ב (ראה שלחן מנחם ח"ג ע' שיט). אדם ששמיעתו לקויה ונעזר במכשיר שמיעה, לא ישתמש בו לשמיעת המגילה אלא יישב סמוך לבעל הקורא כדי שיוכל לשמוע את המגילה ישירות ממנו.

< אדם שאינו יכול לשמוע כלל בלי מכשיר שמיעה, אינו יכול לצאת י"ח בשמיעת המגילה מאחר, אלא צריך לקרוא את המגילה בעצמו (ראה פסקי תשובות תרפ"ט, ג). וייצא י"ח אף שלא שמע את עצמו, מפני שבמגילה אם קרא ולא השמיע לאזניו - יצא (וראה ערוך השולחן תרצ"ב, א שלכן מברכים "על מקרא מגילה" ולא "לשמוע מגילה", כיון שאם קרא ולא השמיע לאזניו יצא. משא"כ בתקיעת שופר מברכים "לשמוע קול שופר", כיון שאם תקע ולא שמע לא יצא).

קריאה במגילה של חברו ללא רשות:

לגבי שימוש במלית של חברו ללא רשות, יש כלל ש"ניחא לי" לאיניש למעבד מצוה בממוניה" (שו"ע אדה"ז יד, ט ועוד). אך לגבי שימוש בספרים של חברו ללא רשות, הדין הוא שאסור לקרוא בהם שלא מדעת חברו, מחשש שיתקלקלו (שו"ע אדה"ז הל' מציאה ופקדון סכ"ז, והל' שאלה ושכירות ס"ה). בהמשך לזה נחלקו האחרונים (ראה נטע"ג פ"ל הע' כא) אם מותר לקרוא במגילה של חברו ללא רשות: יש דעה שכיון שבמגילה רק קוראים ולא לומדים, אין חשש שתתקלקל כמו בספרים, ומותר להשתמש בה ללא רשות חברו. אך יש דעות שאסור להשתמש בה ללא רשות.

וצריך להיזהר בזה, אא"כ יודע שלא אכפת לחברו שייקח.

ובכל אופן, גם לדעות שמותר לקרוא במגילה של חברו ללא רשות, זהו רק באותו בית שהיא נמצאת בו, אך להוציאה משם בכל אופן אסור (ראה שו"ע אדה"ז יד, י).

קריאה עבור אדם אחר, וקריאה ב"מבצעים":

< אדם שכבר יצא י"ח מגילה וקורא אותה עבור אדם אחר, יברך השומע את הברכות שלפני המגילה.

גם במקום שאין מנין, ראוי שאחד יברך ויקרא עבור כולם, ולא שכל אחד יברך ויקרא לעצמו (דעת אדה"ז בשו"ע רי"ג, ו).

< הקורא את המגילה לנשים, אם הקורא כבר יצא י"ח מגילה בעצמו אך יש שם איש שעדיין לא יצא י"ח ומבקש לצאת בקריאה זו, יברך האיש בקול, והנשים תצאנה ממנו י"ח הברכות.

אך אם אין שם איש המבקש לצאת י"ח בקריאה זו, כל אחת מן הנשים תברך בעצמה את הברכות שלפני המגילה (יש דעות שאפילו הן עשר נשים, תברך כל אחת לעצמה, ואחת לא תוציא את כולן - ראה פסקי תשובות תרצג, ז).

< במקרה שקורא את המגילה רק עבור נשים, יש שקו"ט בפוסקים אם נוסח הברכה (שהנשים תברכנה) הוא "לשמוע מגילה" (רמ"א תרפט, ב. מגן אברהם תרצב סק"ה), או "על מקרא מגילה" (ראה פר"ח סי' תרפט). השקו"ט היא אם אישה חייבת בקריאה כמו איש, או שחייבת רק בשמיעה.

יש אומרים, שכאשר הרבי קרא את המגילה ב'בית הרב', בירכו הנשים לעצמן "על מקרא מגילה". כך פסק אבי מורי הרב ע"ה, שלמנהגינו מברכת "על מקרא מגילה". ולהעיר, שגם לפי הדעות שצריכה לברך "לשמוע מגילה", אם אמרה "על מקרא מגילה" יצאה י"ח (וראה פסקי תשובות תרפט, ה).

< אדם שקורא רק עבור קטנים שהגיעו לחינוך, אם הקטן מסוגל להקשיב לכל המגילה, יברך הקטן בעצמו - ויכול לברך גם אם בפועל לא ישמע כל מילה. אך אם הקטן איננו מסוגל להקשיב לכל המגילה, לא יברך, ויקראו עבורו בלי ברכה.

< גם בקריאה ליחידים, אומרים השומעים בעצמם את ד' הפסוקים של גאולה ("איש יהודי", "ומרדכי יצא", "ליהודים", "כי מרדכי").

< לדעת הרמ"א (תרצב, א) וכ"כ אדה"ז בסידורו, את ברכת "הרב את ריבנו" מברכים רק כשקוראים את המגילה בציבור ולא ביחיד. ולהעיר שהרבי מביא (אגרו"ק ח"ג ע' שלז) שאדמו"ר הרי"ף בירך ברכה זו ביחיד. וכן הוא בספר המנהגים ממנהגי בית הרב, ש"גם ביחיד מברך לפני המגילה ולאחריה, הן בלילה והן ביום" (וראה פסקי תשובות תרצב, ד הדעות בזה).

סעודה וברכת המזון בליל פורים:

< בליל פורים מרבים קצת בסעודה (רמ"א תרצה, א).

< שכח לומר "ועל הניסים" בברכת המזון: אם נזכר לפני שאמר שם ה' בחתימת הברכה ("על הארץ ועל המזון"), יאמר "ועל הניסים" היכן שנזכר, וימשיך "ומברכים אותך".

אך אם נזכר לאחר שאמר שם ה' בחתימת הברכה - ימשיך את ברכת המזון ואינו רשאי לומר "למדני חוקך", וכשיגיע ל"הרחמן הוא יזכנו" יאמר "הרחמן

הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", ויאמר "בימי מרדכי וכו'" (רמ"א תרפב,א).

יום הפורים:

< משכימין להתפלל בבית הכנסת (מג"א תרצג סק"ב). פורים הוא אחד מחמשה ימים בשנה שכתוב שיש להשכים בהם לבית הכנסת, והם: ראש השנה, יוהכ"פ, הושענא רבא, תשעה באב, ופורים).

< אין טועמים בבוקר לפני קריאת המגילה - כמו שאין טועמים לפני קיום כל מצווה. ויש להעיר, שעל פי הנ"ל שעיקר מצוות קריאת המגילה היא ביום (מפני שהחיוב בלילה הוא רק מדרבנן, אך החיוב ביום הוא מדברי קבלה), גם מי שמקל לעצמו - כאשר פורים סמוך לתענית אסתר - לטעום בליל פורים לפני קריאת המגילה, צריך להחמיר יותר לעניין טעימה לפני קריאת המגילה ביום (ראה משנ"ב תרצב סקט"ו ושעה"צ סקכ"ז).

< אין אומרים הלל בפורים. בגמ' (מגילה יד,א) נאמרו על כך ג' טעמים:

א. אין אומרים הלל על נס שנעשה בחוץ לארץ - לאחר שבנ"י נכנסו לארץ.

ב. קריאת המגילה נחשבת כאמירת הלל.

ג. בהלל נאמר "הללו עבדי ה'", אך בפורים "אכתי עבדי אחשוורוש אנן" היינו שרק בטלה מישראל גזירת המיתה רח"ל, אך לא נגאלו גאולה שלימה.

< אחרי חזרת הש"ץ קוראים בתורה "ויבוא עמלק" בפרשת בשלח. וקוראים "זכר" ב"סגול", ואח"כ "זכר" ב"צירי".

< מי שלא שמע פרשת זכור בשבת זכור, יכול לצאת י"ח זכירת מעשה עמלק בקריאה זו (לוח כולל חב"ד. כדעת המגן אברהם סי' תרפה. ולא כדעת המשנ"ב תרפה סקט"ז שא"א לצאת י"ח זכירת מעשה עמלק בקריאה זו, כיון שלא מוזכרים בה פרטים שונים כמו מצוות הזכירה וחומרת מעשה עמלק "אשר קרך בדרך ויזנב בך וגו'", שכתובים בפרשת כי תצא שקוראים בשבת זכור ע"ש.

- ולכאו' נראה, שכיון שיש מחלוקת בזה, לכתחילה עדיף שישמע פרשת זכור בשבת, ולא יסמוך על קריאת "ויבוא עמלק" בפורים).

- ויש להודיע לבעל הקורא שיכוון להוציאו י"ח, ועל השומע להתכוון לצאת י"ח.

קריאת המגילה ביום:

< למנהגינו, מיד אחרי קריאת התורה - עוד לפני שמכניסים את הס"ת להיכל - קוראים את המגילה (בתפילין דרש"י - ספר המנהגים).

< על פי קבלה, יש לקרוא את המגילה לאחר שהתפלל תפילת שמונה עשרה דווקא, ואפילו אם בשל כך יצטרך לקרוא את המגילה ביחידות (כף החיים תרפז סקי"ח).

< יש להקפיד גם ביום הפורים, לקרוא את המגילה במניין אחד גדול משום רוב עם הדרת מלך, ובפרט שעיקר מצוות קריאת המגילה היא ביום.

< גם בקריאת המגילה ביום מברכים "שהחיינו" (פס"ד צמח צדק ליקוטים תז,ד. שער הכולל מז, אות ב. וראה שלחן מנחם ח"ג ע' שכז שיש לומר שאדה"ז עצמו נהג לברך "שהחיינו" ביום, למרות שבפשטות משמעות דבריו בסידורו היא שאין מברכים "שהחיינו" ביום ע"ש).

< בעת ברכת "שהחיינו" ביום, מכוונים לפטור גם את שאר מצוות היום - מתנות לאביונים, משלוח מנות וסעודת פורים. ויש לבעל הקורא ולשומעים לכוון להוציא ולצאת י"ח בזה (משנ"ב תרצב סק"א).

גם אם כבר קיים את שאר מצוות היום יש לברך "שהחיינו", מפני שקריאת המגילה לבדה מחייבת ברכה גם ביום, דעיקר מצוות קריאת המגילה היא ביום (רמ"א תרצב,א ומשנ"ב סק"ב).

< הכף החיים (תרצ סק"צ) כותב, שבאמירת הפסוק "ליהודים וגו' ויקר" בעת קריאת המגילה ביום, ימשמש התפילין וינשקם. אך כמדומה שלא ראינו שהרבי נהג כך.

< אחרי קריאת המגילה מברכים "הרב את ריבנו", כורכים את המגילה, אומרים "שושנת יעקב", "אשרי ובא לציון", קדיש שלם, מחזירים את הס"ת להיכל, אומרים "בית יעקב" וכו'.

< זמן קריאת המגילה ביום הוא לכתחילה מנץ החמה, ובדיעבד מעלות השחר. והזמן הוא עד שקיעת החמה, ובדיעבד עד צאת הכוכבים (ראה שו"ע תרפז,א).

אם התחיל לקרוא את המגילה בבין השמשות של יום הפורים, יקרא בלא ברכה (ראה משנ"ב תרפז סק"ה).

ברית מילה בפורים:

< אם יש ברית בבית הכנסת, מלים אחרי קריאת התורה ולפני קריאת המגילה (כדעת הרמ"א תרצג,ד). הטעם:

- א. כדי שהתינוק יהיה בכלל יהודי לומר עליו "ליהודים הייתה אורה וגו'".
 - ב. כתוב במגילה "ליהודים היתה אורה וגו' וששון וגו'", ודרשו חז"ל: "אורה זו תורה", "ששון זו מילה". וראוי שהמילה תהיה סמוכה לקריאת התורה, כיון ש"ששון" סמוך בפסוק ל"אורה" (דרכי משה סוס"י תרצג).
 - ג. הפסוק ליהודים גו' מלמד שבטלה גזירת פרס על תורה ("אורה"), יו"ט ("שמחה"), מילה ("ששון"), ותפילין ("ויקר"). וממילא ראוי שבשעת קריאת פסוק זה יוכל כבר להעיד על המילה - שבטלה הגזירה על המילה, ולכן יש למול קודם אמירת פסוק זה דווקא. מסיבה זו קוראים את המגילה ביום כשהוא לבוש בתפילין דווקא, כדי שיוכל להעיד עי"ז שבטלה גזירת פרס על הנחת תפילין - "ויקר אלו תפילין".
- < למנהגינו שמכניסים את הס"ת להיכל רק אחרי קריאת המגילה, יש לכסות את ספר התורה כל זמן הברית.

שמחת פורים ועשיית מלאכה:

- < שמחת פורים היא כל היום, כדכתיב "ימי משתה ושמחה" (שערי המועדים פורים ע' קמה הע' 58).
- < שמחת פורים גדולה הרבה משמחת יום טוב (ספר המנהגים).
- < קיום מצוות היום צ"ל עד השקיעה, ובדיעבד עד צאת הכוכבים.
- < הרבי נהג לאכול במשך היום אוזן המן ממולא בפרג, לקיים מנהג ישראל בזה.
- < אין עושים מלאכה בפורים, והעושה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם (שו"ע תרצו,א). אך מותר לעשות מלאכה לצורך פורים.
- מסחר מותר בפורים, ולכן מותר למכור בחנויות. אך יר"ש ימעט בזה אם אין זה לצורך היום, ונכון שלא יפתח את החנות כלל - מלבד חנויות מזון שמותר לפתוח בפורים.
- < אין לבנות בית בפורים, אפילו על ידי גוי בקבלנות.

< לכתחילה אין להסתפר ואין ליטול ציפורניים בפורים. אך לצורך מצווה מותר.

< אין לכבס בפורים - אם אינו צורך היום.

משלוח מנות - זמן המצווה:

< זמן משלוח מנות הוא ביום הפורים, ואין יוצאים י"ח במשלוח מנות בליל פורים (רמ"א תרצה, ד).

< יש לשים לב לקיים מצוות משלוח מנות רק לאחר ברכת "שהחיינו" שמברכים קודם קריאת המגילה ביום - המתייחסת גם למצוות משלוח מנות. אם אירע ששולח מנות לפני שבירך "שהחיינו", יכוון שלא לצאת י"ח במשלוח מנות זה.

< הרבי שלח משלוח מנות זמן קצר אחרי שסיים תפילת שחרית (אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' ערב).

החייבים במשלוח מנות:

< גם עני המתפרנס מן הצדקה חייב במשלוח מנות. ואם אין לו מה לשלוח, יחליף עם חברו את סעודתו (שו"ע תרצה, ד).

< נשים חייבות במשלוח מנות - כמו בכל מצוות הפורים.

< אישה תשלח לאישה, ואיש לאיש, ולא להיפך (רמ"א תרצה, ד).

< אישה נשואה תשלח בעצמה ואינה יוצאת במה שבעלה שולח. אך בעלה יכול לשלוח בשמה אם הדבר נעשה בידיעתה.

< נערים ונערות מגיל בר ובת מצווה, חייבים במשלוח מנות בעצמם.

< קטן וקטנה שהגיעו לחינוך, האב חייב לחנכם במצוות משלוח מנות, ויקנה להם מנות כדי שיוכלו לשלוח (פרמ"ג א"א תרצה סקי"ד).

למי שולחים:

< החיוב הוא לשלוח שתי מנות לאיש אחד.

< מנהג הרבי לשלוח מנות לכהן לוי וישראל (בנוסף לזה שלח מנות לאלו שאדמו"ר הריי"ץ שלח להם, ולאנשים נוספים - ראה אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' ערב-רעג).

< משלוח מנות צריך להיות לאדם הנחשב "רעהו", כדכתיב "משלוח מנות איש לרעהו".

< לדעת הרוגצ'ובי (צפע"נ הל' מגילה לח, ב), אדם ששולח מנות לחברו כהכרת הטוב על טובה שעשה לו - לא יצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. מפני שמצוות משל"מ היא לשלוח לרעהו מתנת חינם. שהרי כתוב "מנות", ו"מן" הוא דבר הניתן בחינם כמו המן במדבר שניתן בחינם מן השמים, ולא ניתן לשם הכרת הטוב.

< לדעת רוב הפוסקים צריך לשלוח מנות לאדם גדול, ולא יצא י"ח במשל"מ לילד קטן שהגיע לחינוך (ראה המצויין בנמע"ג פ"ס ס"י).

< אין שולחים מנות לאבל על אביו ואמו בתוך י"ב חודש (רמ"א תרצו, ו), ולאבל על שאר קרובים בתוך ל' יום. בזמן אבלות הרבי על אמו הרבנית חנה נ"ע, ועל זוגתו הרבנית חיה מושקא נ"ע, ביקש הרבי להודיע שלא ישלחו לו משלוח מנות בחג הפורים.

האבל עצמו, אפילו בימי השבעה, חייב במשלוח מנות. אך ישלח מאכלים ולא מגדנות (שו"ע תרצו, ומשנ"ב ס"ק יז-יח).

מה שולחים:

< שתי המנות יהיו ב' מיני אוכל שונים זה מזה בטעמים (אפילו אם ברכתם שווה), או ב' מיני משקה שונים זה מזה בטעמים (אפילו אם ברכתם שווה), או מין אוכל ומין משקה - וכך עדיף.

במשלוח המנות שהרבי שלח היה בקבוק משקה ואזני המן, ובמשך השנים נוספו גם פירות (אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' ערב-רעג).

< המנות צריכות להיות ראויות לאכילה מיד.

< לכתחילה צריך לתת את שתי המנות יחד (כף החיים תרצה סקל"ו).

< לכתחילה ייתן מנות חשובות ומכובדות, ובדיעבד כל מנה ממין האוכל תהיה לפחות כזית (27 גרם), וכל מנה ממין המשקה תהיה לפחות רביעית (86 גרם), ולכתחילה שויין ביחד ב' פרוטות לפחות (ראה שלחן מנחם ח"ג ע' שכו).

על ידי שליח:

< לכתחילה שולחים מנות ע"י שליח - כמו שכתוב "ומשלוח מנות", ושולחים ע"י הקטנים כדי לחנכם במצוות - למרות שאין להם דין שליחות (ראה ספה"ש תשמ"ח ח"א ע' 302 הע' 115).

אך גם אם הביא את המשלוח מנות בעצמו ולא על ידי שליח, יצא ידי חובתו, כיון שסיבת המצווה מתקיימת גם כאשר שלח בעצמו, וזה העיקר.

הרבי שלח את מנותיו על ידי המזכיר, או אנשים אחרים. היה מגביה כל שקית ושקית (כעין קנין) ונותנה לשליח, באמרו: זה עבור הכהן, זה עבור הלוי, וזה עבור הישראל. לפעמים היה מוסיף: לא משנה איזו שקית תיתן, כולן שוות זו לזו (אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' ערב).

הלכות נוספות במשלוח מנות:

< המצווה מתקיימת רק כאשר המשל"מ מגיע ליד המקבל. ולכן צריך להקפיד שהמשל"מ יגיע ליד המקבל ביום הפורים עצמו, ולא מספיק שהשולח ישלח ביום הפורים והם יגיעו למקבל אחרי השקיעה של יום הפורים.

< מספיק להניח את המשל"מ בביתו או בחצרו של חברו, וחצרו קונה לו. אך צריך להודיע לחברו ביום הפורים ששלח לו, ויצא י"ח גם אם המקבל לקח את המשל"מ רק אחרי פורים.

< השולח מנות לחברו ומתנה עמו שיהיה במתנה על מנת להחזיר - לא יצא (מפני שלא התקיימו בזה ב' הטעמים למשלוח מנות דלקמן).

< משלוח מנות ממעות מעשר כספים: כדי לקיים את החיוב שלו, היינו ב' מנות לאדם אחד, אינו יכול ליטול ממעות מעשר. אך יותר מחיובו, כגון לתת לאנשים נוספים, יכול לתת ממעות מעשר כספים.

< נחלקו האחרונים (צויינו בנטע"ג פנ"ד סי"ד) אם יוצאים ידי חובה במשלוח מנות שנשלח בשותפות.

הטעם למשלוח מנות - והנפקא מינה:

< יש מחלוקת בטעם מצוות משלוח מנות: לדעת תרומת הדשן (שו"ת סי' קיא) הדבר בא לצורך סעודת פורים - כדי שיהיה לכולם את צורכי הסעודה, כי יש עניים המתביישים לבקש צדקה ולא יהיו להם צורכי הסעודה. אך לדעת

ספר מנות הלוי (על מגילת אסתר להר"ש אלקבץ), הדבר בא כדי להרבות אהבה ורעות בין יהודים - היפך דברי המן שעם ישראל "מפוזר ומפורד".

- יש כמה נפק"מ יסודיות בין הטעמים, כגון:

א. לדעת התרוה"ד משלוח מנות חייב להיות מין אוכל - וצריך להיות אוכל המוכן לסעודה. אך לדעת מנות הלוי אפשר לשלוח כל דבר המבטא אחווה ורעות, וגם בספרים או בתכשיטים או בכסף יוצא ידי חובת משלוח מנות.

ב. לדעת התרוה"ד המשלוח מנות צריכים להגיע אל המקבל בזמן שעוד יכול ליטול ידיים ולאכול סעודת פורים. אך אם המשלוח מנות הגיע אל המקבל בסוף היום ממש - באופן שכבר לא יספיק לאכול סעודת פורים, לא יצא הנותן י"ח משלוח מנות. אך לדעת מנות הלוי הנותן יצא י"ח, משום שהראה אחווה בעצם הנתינה שהייתה עוד ביום הפורים.

ג. לדעת התרוה"ד אין הכרח שהמקבל יידע מי שלח לו את המשל"מ, מפני שהעיקר שיהיו למקבל את צורכי הסעודה. אך לדעת מנות הלוי המקבל צריך לדעת מי שלח לו, כדי לפעול אחווה ורעות בין הנותן לבין המקבל.

ד. לדעת התרוה"ד אם בעל הבית אינו בעיר, יכולים בני הבית או אדם אחר לזכות לו ולשלוח עבורו משל"מ - אפילו אם הוא אינו יודע מזה, כיון שהעיקר במשל"מ הוא שחברו יקבל ממנו. אך לדעת מנות הלוי לא מועיל לזכות עבורו, מפני שאם הנותן אינו יודע ששולחים עבורו, הוא אינו מרגיש אהבה ואחווה כלפי המקבל. רק אם ציווה לשלוח עבורו - יוצא ידי חובתו.

ולמעשה יש להקפיד לשלוח מנות באופן שייצא ידי חובה לפי שתי הדעות.

הפרשת חלה:

< המכינים בביתם אוזני המן למשלוחי מנות, צריכים לזכור להפריש חלה כדין. היינו מ: 1,230 קמח - בלי ברכה, ומ: 1,660 קמח - עם ברכה.

< המכינים כמה סוגי עיסות, כגון עיסה אחת של עוגת שמרים ועיסה אחת של אוזני המן, אם התערובת של העיסות שונה זו מזו ומקפידים שלא יתערבו זה עם זה, צריך שיהיה שיעור חלה בכל עיסה בפני עצמה, ועיסה אחת איננה יכולה להצטרף עם זולתה לשיעור חלה.

< אך אם העיסה היא אותה עיסה, ורק שמחלקים אותה ושמים בה כמה סוגים של מילויים, העיסה כולה מצטרפת לשיעור חלה, כיון שלא מקפידים שהעיסה עצמה תתערב, והחיוב בהפרשת חלה חל בעודה עיסה - עוד לפני ששמו בה את המילויים.

גם אם לא הפרישו חלה בעודה עיסה ומפרישים רק לאחר ששמו בה את המילוי, ובכל סוג של מילוי אין שיעור חלה בפנ"ע, מ"מ העיסה כולה מצטרפת לשיעור חלה, מפני שבזמן שהייתה עיסה כבר התחייבה בחלה.

< הלש עיסה שיש בה שיעור חלה וברעתו לחלקה לכמה אנשים וביד כל אחד מהם לא יהיה שיעור חלה - העיסה פטורה מהפרשת חלה. על פי זה יש אחרונים שכתבו, שהמכנינים בביתם מיני מזונות כדי לחלקם למשלוחי מנות, ה"ה פטורים מהפרשת חלה, כיון שלא יגיע ליד אף אדם - שיקבל את המשלוח מנות - מזונות בשיעור חלה.

אכן, כאשר הרבי שלח מצות לפני פסח על מנת לחלק לכל אחד ואחד חתיכת מצה, הפריש הרבי חלה - ובברכה, למרות שלא הגיע ליד אף אדם שקיבל מן המצות שיעור חלה בפנ"ע?

והביאור בזה הוא (ראה בשו"ע יו"ד שכו, ב במ"ז ובש"ך). שזה שעיסה העשויה להתחלק לאחרים פטורה מחלה, זהו דווקא כאשר מחלקים לאחרים את העיסה עצמה. אך אם החלוקה לאחרים נעשית רק לאחר האפיה, ה"ה חייבת בחלה, כיון שחייב חלה חל בעודה עיסה, ואז היה שיעור חלה ביד אדם אחד בפני עצמו. לזה הרבי הפריש חלה בברכה מן המצות, כיון שחלוקת המצות נעשתה רק לאחר האפיה.

- לפי זה, גם מן המזונות הנעשים על מנת לחלקם למשלוחי מנות יצטרכו להפריש חלה, מפני שחלוקת מיני המזונות נעשית רק לאחר האפיה, ובעודה עיסה הייתה ביד אדם אחד.

< אדם שקיבל למשלוחי מנות מיני מזונות מאותו סוג, והאנשים ששלחו לו אותם לא הפרישו מהם חלה כיון שאפו בביתם פחות משיעור חלה, אך המקבל הניח את מיני המזונות בקופסה אחת ויש בהם שיעור חלה יחד - מיני המזונות התחייבו אצלו בחלה כיון שהסל מצרפם. וצריך ליזהר שלא לאוכלם ולא לשולחם לחברו בלי להפריש מהם חלה עכ"פ בלי ברכה.

מכל זה מובן, שיש להיזהר שמיני המזונות שמכנינים למשלוחי מנות יהיו בשיעור חלה, ויפרישו מהם חלה, כדי שלא להכשיל אחרים באיסור ח"ו.

מתנות לאביונים - זמן המצווה:

< המצווה היא לתת ביום הפורים, ולא יוצאים ידי חובה בנתינה בליל פורים (מג"א תרצה סק"ג עפ"י הרמ"א שם ס"ד).

< יש לתת לאחר ברכת "שהחיינו" שמברכים לפני קריאת המגילה - המתייחסת גם למתנות לאביונים.

- אם פוגש עני לפני כן, ייתן לו צדקה, אך יכוון שלא לצאת י"ח מתנות לאביונים בנתינה זו, כיון שהיא נעשית לפני ברכת "שהחיינו".

< הרבי נתן מתנות לאביונים זמן קצר אחרי שסיים להתפלל שחרית (אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' ערה).

למי נותנים מתנות לאביונים:

< לכתחילה ייתן את המתנות - ל"אביונים" דווקא, והם עניים שאין להם לפרנסת ביתם כלל - אפילו לסעודת פורים.

אך יוצא י"ח מתנות לאביונים גם בנתינה לאדם שאין לו כל צרכו, היינו שהוצאותיו הרגילות - והם הוצאות שאינן בגדר "מותרות" - עבורו ועבור בני ביתו, גדולות מהכנסותיו, ואין לו נכסים שיכול למוכרם. גם אדם שנקלע להוצאות חריגות כגון נישואי ילדיו או הוצאות רפואיות ל"ע ואין לו כדי פרנסת משפחתו, הוא בגדר עני וניתן לתת לו מתנות לאביונים (ראה ערוך השולחן תרצד, ג).

< הרבי נתן מתנות לאביונים עבור "קופת בחורים" - לתמיכת בחורים נזקקים בישיבה, וכן עבור משפחות נזקקות (ראה אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' ערה).

< להעיר, שלא יוצאים י"ח מתנות לאביונים בכסף שנותנים למלמדים למשלוח מנות.

< לגבי נתינת צדקה בכלל ביום הפורים, יש לזכור שאין מדקדקים במעות פורים אם המבקש עני או עשיר, גדול או קטן, אלא כל הפושט יד לבקש צדקה - נותנים לו, ואפילו לגוי (שו"ע תרצד, ג).

כמה נותנים:

< צריך לתת לשני עניים, מתנה אחת לכל עני (שו"ע תרצד, א).

< שיעור המתנה: מן הדין, פרוטה לכל עני. ויש אומרים שצריך לתת לכל עני שווי של כביצה (57 גרם) אוכל. ויש אומרים שצריך לתת לכל עני שווי של ג' ביצים אוכל (כשני שקלים). אך יש לזכור ש"מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וכו', שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" (רמב"ם הל' מגילה פ"ב הי"ז).

< לדעת המג"א (תרצה סקט"ו) צריך לתת כסף למתנות לאביונים ע"ש. אך בדיעבד יצא גם אם נתן אוכל.

בו ביום:

< יש לתת את הכסף לעני - או עכ"פ לגבאי צדקה - בו ביום. ועדיף שגם העני יקבל את הכסף בו ביום.

הרבי הורה לאלו שנתן דרכם את המתנות לאביונים שלו - שיחלקו את הכסף ביום הפורים עצמו (אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' ערה).

מי חייב במתנות לאביונים:

< גם נשים חייבות במתנות לאביונים כמו בשאר מצוות הפורים.

< בעל יכול לתת מתנות לאביונים עבור אשתו - גם שלא בדיעתה, ולא כמו במשלוח מנות שלדעת מנות הלוי צ"ל בדיעת הנותן דווקא כנ"ל.

- טעם החילוק: משלוח מנות שבאים כדי לפעול אחווה ורעות, צ"ל בדיעת הנותן כדי לפעול אחווה בין הנותן לבין המקבל כנ"ל. אך במתנות לאביונים שהעיקר הוא קבלת העני, אפשר לתת עבור אדם אחר גם שלא בדיעתו, מפני שהעיקר שהעני יקבל בגללו.

< חילוק נוסף בין מתנות לאביונים לבין משלוח מנות: מתנות לאביונים מותר לאיש לתת לאישה, ואישה יכולה לתת לאיש, כיון שהם ניתנים לצדקה ולא חוששים שתצא מזה תקלה. ולא כמו במשלוח מנות שצ"ל דווקא איש לאיש ואישה לאישה כנ"ל (רמ"א תרצה, ד. מג"א שם סקט"ו).

< קטן וקטנה שהגיעו לחינוך, האב צריך לחונכם למצוות מתנות לאביונים, וייתן להם כסף לזה.

< לדעת הב"ח והט"ז (תרצד סק"א) גם עני המתפרנס מן הצדקה חייב לתת מתנות לאביונים.

מבצע פורים:

< יש להשתדל שכל אחד ואחת מבני ישראל יקיים את כל מצוות הפורים, כמו קריאת המגילה, משלוח מנות, מתנות לאביונים וכו'. ומה טוב לצרף גם קיצור הלכות פורים הנצרכות, ועכ"פ סיפור המגילה ותקפו של נס (ראה אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' רפג-רפו).

< עיקר מצוות קריאת המגילה היא ביום הפורים כנ"ל, ולכן אם יש לאדם שתי אפשרויות מתי לצאת ל'מבצע' קריאת המגילה - בליל פורים או ביום הפורים, יעדיף את הקריאה ביום.

< כשם שמשלוח מנות לנשים ניתן על ידי נשים בלבד (כנ"ל) - כך דיבורי ההתעוררות לנשים צריכים לבוא מנשים דווקא (שיחת א' דר"ח אדר תשל"ה).

מבצע תורה:

< כמ"פ עורר הרבי בקשר לפורים שיש להוסיף בלימוד התורה, מפני שמתוך ארבעת הדברים עליהם נגזרה גזירת המן - "אורה (תורה), ושמחה (יו"ט), וששון (מילה), ויקר (תפילין)" - "אורה זו תורה" היא הדבר הראשון במעלה. לפיכך, אף שתמיד הודגשו - בקשר ל'מבצע פורים" - רק מצוות היום כמו קריאת המגילה ומשלוח מנות וכו', אך הנקודה הפנימית ("זהיר טפ"י") של "מבצע פורים" צריכה להביא ל"אורה זו תורה". כשמדברים ומסבירים אודות מצוות היום, המסקנה צריכה להיות הוספה בלימוד התורה, וכל המרבה הרי זה משובח (משיחת ז' אדר תשל"ז).

תחפושת בפורים:

< כתב הרמ"א (תרצו, ח) שנהגו ללבוש פרצופים בפורים.

מהטעמים לזה שמתחפשים בפורים:

א. נס פורים לא היה נס גלוי, וניתן לחשוב בטעות שאירע בדרך הטבע ע"י ההשתדלות של אסתר המלכה. זכר לזה נוהגים להסתיר את הפנים.

ב. זכר ללבוש מלכות שמרדכי יצא בו מלפני המלך לאחר ביטול הגזירה.

ג. בגזירת פורים היו יהודים שהתחפשו לגויים כדי להינצל. ולאידך בזמן ביטול הגזירה ועמידת ישראל על נפשם להנקם מאויביהם, היו גוים שהתחפשו ליהודים כדי להינצל.

< יש להזהר שאיש לא ילבש בגדי נשים וכן להיפך (משנ"ב תרצו סק"ל). גם יש להיזהר לא להלביש בגדים כאלו לילדים קטנים, מפני שאף שהקטן פטור ממצוות, אך אין להלביש לו בידיים דבר שאינו ראוי.

< יש למנוע מהילדים להתחפש להמן - אפילו לא ב"הצגת פורים" - כדי שלא לשחק זאת בחיות ובהתלהבות ובכך להזדהות ח"ו עם הרשע (עפ"י לקו"ש חל"א ע' 280).

סעודת פורים:

< לפני הסעודה מתפללים מנחה.

< נוטלים ידיים ואוכלים פת (וע"ע באגרו"ק ח"ה ע' רנו), ויש לשים לב שנוטל ידיו ואוכל כזית לפני השקיעה - ולא רק כדי לקיים מצוות סעודת פורים לפני השקיעה, אלא זהו גם משום שאם לא יאכל כזית לפני השקיעה, לא יוכל לומר "ועל הניסים" בברכת המזון כשיברך לאחר צאת הכוכבים.

< מצווה להרבות בסעודה, כמו שכתוב במגילה "משתה ושמחה".

< אוכלים בשר בסעודת פורים (וע"ע באגרו"ק ח"ה ע' רנו).

גם נשים צריכות לאכול לחם ובשר בסעודת פורים.

< אוכלים קרעפלאך - בצק ממולא בבשר. מפני שביו"ט אין שמחה אלא בבשר, ובפורים היו"ט מכוסה כיון שמותר במלאכה, לכן מכסים גם את הבשר (מעמי המנהגים סי' תצ"ה. וראה בספר המנהגים ע' 58 בהע' - טעם עפ"י הסוד).

< אצל רבותינו נשיאנו סעודת פורים רק התחילה ביום, אך עיקר ההתועדות הייתה בליל ט"ו (תורת מנחם חכ"ה ע' 138).

< נוהגים לנגן האפ קאזק בסעודת פורים (שיחת פורים תשל"ב).

< אומרים "ועל הניסים" גם כשמברך ברכת המזון בלילה - אם לא התפלל ערבית לפני כן בתוך הסעודה.

< שבע ברכות הנערכות בסעודת פורים אינם מצריכים 'פנים חדשות', מפני שפורים דינו כיו"ט, וביו"ט א"צ פנים חדשות כמבואר בשו"ע (אהע"ז סח,ב).

החיוב לבסומי:

< חייב אדם לבסומי בפוריא, עד שעל ידי השכרות לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (שו"ע תרצה,ב). ויש אומרים שא"צ להשתכר כל כך, אלא ישתה יותר מרגילותו ויירדם מתוך השתייה, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי (רמ"א שם).

< החיוב לבסומי הוא דין ב"משתה ושמחה" שצ"ל בפורים, שהסעודה צריכה לכלול ריבוי שתיה עד דלא ידע (לקו"ש ח"ז ע' 20).

< יש לשתות יין בסעודה ואין להסתפק בשאר משקים המשכרים. כך פירש רש"י (מגילה ז,ב) את דברי רבא (שם) חייב איניש לבסומי כו', שכוונתו "להשתכר ביין". וכ"כ הרמב"ם (מגילה פ"ב הט"ו) "ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו". והרי המשתה של אחשוורוש היה "משתה היין".

< נשים וקטנים פטורים משתיית יין.

< הגזרה בעניין ההגבלה בשתיית משקה, עומדת בתקפה גם בפורים כמפורש בדברי הרבי בכ"מ (ראה אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' רצ-רצא).

< בשיחת תענית אסתר תשד"מ (תורת מנחם ח"ב ע' 1179) עורר הרבי ביותר, אשר גם במצב של לבסומי בפורים יש להיזהר מלשון הרע, מהוצאת שם רע ומכל פגיעה בזולתו וכל כיוצא בזה ח"ו.

התוועדות הרבי בפורים:

< הרבי אכל את סעודת הפורים בביתו, ולאחמ"כ בא לבית המדרש 770 להתוועדות פורים, שהחלה בשעה 9:30 בלילה והייתה נמשכת שעות רבות עד קרוב לאור היום.

< הסיבה שהתוועדות פורים החלה רק ב9:30 בלילה - למרות שסדרי הישיבה לא התקיימו באותו יום וניתן היה להתחיל את ההתוועדות מוקדם יותר - זהו כדי שכל אחד ואחד יוכל לסעוד עם בני ביתו ולקיים כדבעי את ה"לבסומי בפוריא" (מהתוועדות פורים תשמ"ה).

< בפורים תשמ"ז התקיימה התוועדות פורים האחרונה (לעת עתה).

< בהתוועדות של פורים אמר הרבי מאמר דא"ח.

< בהתוועדות של פורים ערך הרבי מגבית עבור "קופת רבינו" (ראה אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' רעט-רפג).

< בהתוועדות הפורים הורה הרבי לנגן ד' בבות, ולאחרי זה ניגנו נייע זשוריצי. וכן פעמים רבות הורה לנגן את ניגון השפאלער זיידע - האפ קאזאק.

< פעמים רבות הורה הרבי בהתוועדות פורים, שלכל הפחות אחד מן הנוכחים יימסור את נפשו" לקיים "לבסומי בפוריא עד דלא ידע", ויוציא את כל הקהל ידי חובתו בזה "אף שיש מקום לשקו"ט אי מהני" (פורים תשי"ב. וראה אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' רפט-רצ).

- כמ"פ הדגיש הרבי, שאדם זה לא יהיה אחד מבחורי הישיבה, מפני שעניינם הוא לימוד התורה, וה"חייב איניש לבסומי" שלהם הוא ביינה של תורה (ראה אוצר מנהגי חב"ד חודש אדר ע' רצ-רצא).

בן עיר ובן כרך:

< במגילה מסופר, שהיהודים בשאר מדינות העולם - מלבד העיר שושן - נלחמו בשונאיהם ביום י"ג אדר, ונחו ביום י"ד ועשו אותו יום משתה ושמחה. אך בשושן שהייתה עיר הבירה והתקבצו שם הרבה שונאי ישראל ונדרש זמן נוסף להינקם מאויביהם, נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה רשות שהיהודים בשושן יילחמו גם ביום י"ד, ונחו ביום ט"ו ועשו אותו יום משתה ושמחה.

אישור המלך אחשוורוש לתת ליהודים בשושן יום נוסף להילחם בשונאיהם, היה נס. כמבואר בגמ' (מגילה מז,ב וברש"י) שכאשר אסתר ביקשה זאת מהמלך, הוא החל לדבר בכעס ומנה את מספר ההרוגים שנהרגו בשושן ביום י"ג, וסיפר על תליית עשרת בני המן, והתכוון לומר ברוגז שזה מספיק ואין צורך ביום נוסף של מלחמה (כמבואר בתורה תמימה אסתר פ"ט הע' ה). אך אז בא מלאך וסטר למלך אחשוורוש על פיו, אז התחיל המלך לדבר בלשון רכה ואמר לאסתר "מה שאלתך עוד", והסכים לבקשתה שבשושן יילחמו היהודים בשונאיהם יום נוסף.

כיון שבאותו זמן נחלקה השמחה-והנס לב' ימים, לכך כאשר מרדכי ואסתר בהסכמת אנשי כנסת הגדולה קבעו את נס פורים לדורות, חילקו אותו גם הם לב' ימים, וקבעו שיהיה הבדל בין ערים המוקפות חומה לבין ערי הפרזות. שערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון קוראים בט"ו, אך ערי הפרזות - היינו שאינן מוקפות חומה מימות יהושע, קוראים בי"ד.

חז"ל תלו את הדבר בהיקף בימות יהושע ולא בהיקף בזמן נס פורים, כדי לתת כבוד לארץ ישראל שהייתה חרבה בזמן נס פורים. כלומר: אם היו תולים זאת בהיקף בזמן נס פורים, היו קוראים בערים המוקפות חומה בארץ ישראל בי"ד ולא בט"ו, ורק בערים המוקפות חומה בחוץ לארץ היו קוראים בט"ו כמו בשושן, והייתה נמצאת חשיבות בערי חוץ לארץ יותר מערי ארץ ישראל. לכן חז"ל תלו את הדבר בהיקף בימי יהושע, כדי שבערים המוקפות חומה בארץ ישראל יקראו בט"ו כמו בשושן.

למעשה, המקום היחיד בארץ ישראל שוודאי מוקף חומה מימות יהושע הוא ירושלים, ובה עושים את כל מצוות הפורים רק בט"ו, וקוראים מגילה בט"ו בברכה. אך יש מקומות בארץ ישראל שהם ספק מוקפים חומה מימות יהושע, כמו יפו, צפת, טבריה, חברון, עכו, לוד, חיפה. ובכל מקום של ספק קוראים גם בי"ד וגם בט"ו, ומברכים על המגילה רק בי"ד (בכל ערי חו"ל - גם המוקפות

חומה מימות יהושע - קוראים בי"ד, מפני שבזמן הנס היו רחוקים ממקום ישוב. ובשושן עצמה קוראים בי"ד, כיון שמקומה אינו ידוע בבירור).

המבקש לנסוע מכפר חב"ד לירושלים, בפורים:

< היות שעיקר מצוות קריאת המגילה היא ביום, לכן הקובע בזה הוא המקום שהאדם נמצא בו בעלות השחר של יום יד ושל יום טו (כמבואר בגמ' מגילה י"ט, א). לפיכך:

תושב כפר חב"ד הנמצא בכפר בי"ד אדר ורוצה לנסוע לירושלים ליום ט"ו אדר, טוב שיסע רק בט"ו אדר אחרי עלות השחר, ולא יסע לירושלים בליל ט"ו. כך לכל הדעות חיובו במצוות הפורים יהיה רק ביום י"ד ולא יתחייב לעשות את מצוות הפורים גם ביום ט"ו. אך אם ייסע לירושלים בליל ט"ו, יש דעות שיצטרך לחגוג פורים גם ביום ט"ו, כיון שבעלות השחר של יום ט"ו יהיה בירושלים (ראה שעה"צ תרפ"ג. ועכ"פ בלי לברך על המגילה, כיון שיש אומרים שא"א להתחייב בדיני פורים ב' ימים).

< תושב כפר חב"ד הנמצא בליל י"ד בירושלים, ודעתו לחזור לכפר חב"ד לפני עלות השחר של יום י"ד, צריך לחגוג פורים בי"ד, ויקרא מגילה בליל י"ד בירושלים - ובברכה. וכן אם נמצא בכפ"ח בעלות השחר של יום י"ד ונסוע לירושלים ביום י"ד, יקרא מגילה בברכה ויקיים מצוות היום ביום י"ד אפילו בירושלים.

< תושב כפר חב"ד הנמצא בעלות השחר של יום י"ד בירושלים, ובדעתו להישאר בירושלים ולהיות בה בעלות השחר של יום ט"ו, חלים עליו דיני פורים ביום ט"ו.

שושן פורים:

אין חובה ללכת עם בגדי שבת. אין אומרים בו תחנון. היום אסור בתענית. נוהגים בו קצת משתה ושמחה. מותר לעשות בו את כל המלאכות.